

Viborg Kommune
Prinsens Allé 5
8800 Viborg

Vingsted, den 14. februar 2015

Danmarks Sportsfiskerforbunds bemærkninger til Gudenåcentralens ansøgning om nødvendige tilladelser efter ophævelse af Lov om udnyttelse af vandkraften i Gudenåen.

I forbindelse med Viborg Kommunes offentlige høring i anledning af Gudenåcentralens ansøgning om uændret drift, fremsendes Danmarks Sportsfiskerforbunds bemærkninger til sagen.

Indledningsvis vil vi appellere til Viborg kommune om at samle alle interessenter, og de andre kommuner langs Gudenåen, for hvem det er essentielt, at der findes en fornuftig og langtidssikret løsning for Gudenåens passage af spærringen ved Tange sø.

Vi henleder Viborg kommunes opmærksomhed på at Vandrådet for Randers Fjord kom med følgende udtalelse til miljøministeren, i forbindelse med Vandrådets afsluttende rådgivning for vandplansindsatsen 2016-21:

"Vandrådet opfordrer til, at spærringen ved Tange udpeges, og opfordrer det danske politiske system, under skyldig hensyntagen til eksisterende natur- og kulturværdier, økonomiske og samfundsmæssige konsekvenser ved en given indsats, endelig at afgøre Gudenåens forløb ved Tange Sø og Tangeværket".

Danmarks Sportsfiskerforbund mener at formålet for Viborg kommune, er at finde den løsning, der tilgodeser så mange interesser som muligt. Og som samtidigt sikrer, at de mange kilometer af Gudenåsystemet opstrøms Tange Sø, kan opfylde Vandrammedirektivets mål om god økologisk tilstand.

Vi anbefaler processen opdeles i 2 faser. Første fase er en aftaledel, hvor alle interesser oplistes og afvejes. Efterfølgende foretages en faglig og juridisk vurdering. På dette grundlag findes en løsning, som tager hensyn til berørte interesser, og som lever op til de nuværende krav til myndighedsbehandling. Anden fase bliver i fællesskab, at finde midler til den finansiering, der er nødvendig for at gennemføre en løsning.

Danmarks Sportsfiskerforbund vurderer, at der skal findes en løsning nu. En udsættelse eller et forsøg på at forsætte elproduktionen på Gudenåcentralen, vil kun medføre øgede omkostninger, tidsforbrug for myndigheder, interesseorganisationer og for Natur- og Miljøklagenævnet.

Danmarks Sportsfiskerforbund anbefaler at Tange Sø bevares fra Ans Dæmningen og til Gudenåcentralen. Gudenåen får sit vand tilbage ved etableringen af et langt omløbsstryg uden om søen. Elmuseet's skal forsætte med at formidle den kulturhistoriske periode, hvor vandkraft spillede en afgørende rolle i Danmark.

Elproduktionen må ophøre. Produktionen er i dag minimal og uden økonomisk betydning. Derimod har spærringen ved Tangeværket og Tange Sø store negative konsekvenser for naturtilstanden i hele Gudenåsystemet.

DSF ser ingen fremtid i en elproduktion, der årligt modtager 1,5 millioner i statsstøtte. Kulturhistorien skal fortælles og bygninger og andet bevares, hvilket er sket med bygningsfredningen af Gudenåcentralens bygninger. Vandet kan ikke fredes og sikres til Gudenåcentralens drift, hvilket fremgår af svar fra Kulturminister Brian Mikkelsen til MF'er Torben Hansen i 2006 - Bilag 6.

El-produktion er ophørt ved mange andre danske vandkraftværker. Der formidles forsat om vandkraft og dens historiske betydning, uden at der foregår en el-produktion.

Vi er opmærksom på at Værket har en stor kulturhistorisk værdi, og anlægget er bygningsfredet. I den forbindelse vil vi igen henlede opmærksomheden på, at en bygningsfredning ikke giver ret til Gudenåens vand.

Danmarks Sportsfiskerforbund ser gode muligheder for at der kan skabes et kompromis. Et kompromis, som Viborg Byråd selv anbefaler Staten i høringsvar af 25. september 2013. Et svar der er afgivet i forbindelse med ophævelse af Tangeloven. Heri vurderer Viborg Byråd, at de forskellige interesser ikke nødvendigvis udelukker hinanden. Byrådet anbefaler faktisk en løsning, som tilgodeser flest mulige interesser.

I Danmarks Sportsfiskerforbund tror vi på, at alle interessenter fremadrettet vil deltage i en konstruktiv dialog om at nå et fælles mål. Målet må være at Gudenåen får sit frie løb uden om Tange sø, og Gudenådalen igen bliver den naturperle, den var engang.

Hvis ikke dette lykkes, så bliver det ganske enkelt umuligt for kommunerne langs Gudenåen, at opfylde Vandplanernes mål om god økologisk tilstand, for miljømål for fisk kan ikke opnås med den spærrende opstemning ved Gudenåcentralen.

Det vil desuden ikke være muligt, at genskabe en selvreproducerende laksebestand i Gudenåen. En bestand, der vil være til gavn for sports- og lystfiskere, andre naturbrugere, samt skabe omsætning og arbejdspladser langs Gudenåen.

Det juridiske grundlag.

Danmarks Sportsfiskerforbund er af den helt klare overbevisning, at der i forbindelse med Gudenåcentralens ansøgning skal sagsbehandles efter vandforsyningsloven, vandløbsloven, samt som minimum foretages en VVM-screening.

Det er en meget særegen situation Viborg kommune er i. En situation, hvor en egentlig lov skal erstattes med et tilladelsessystem, hvor Viborg kommune er myndighed.

Den 7. august 2013 blev der afholdt et møde med deltagelse af Naturstyrelsen og Danmarks Sportsfiskerforbund. Formålet var en drøftelse af det retlige grundlag for Tangeværket (Gudenåcentralen) ved udløb af koncessionen, eller ophør af Tangeloven. Der er efterfølgende udarbejdet et notat om opfattelserne. Notatet er vedlagt dette høringsvar. Bilag 1.

Væsentlige synspunkter i Notatet om vandindvinding og erstatning:

DSF finder endvidere, at Gudenåcentralens rettigheder i forhold til selve driften – dvs. anvendelsen af Gudenåens vand – bortfalder ved koncessionens udløb uden nogen form for erstatning. DSF henviser i den forbindelse til et juridisk responsum om de retlige aspekter ved Gudenåcentralens fort-

satte drift mv., der er udarbejdet af professor i miljøret, dr. jur. Ellen Margrethe Basse, for Danmarks Sportsfiskerforbund den 22. december 1999 i forbindelse med, at tidsfristen i koncessionsloven vedrørende Gudenåcentralen fra 1918 første gang udløb.

Ellen Margrethe Basses responsum indeholder en meget grundig analyse af de juridiske aspekter af koncessionsloven, - herunder også, hvordan retstilstanden vil være ved udløb af koncessionen. Det fremgår heraf blandt andet, ganske klart, at Gudenåcentralens rettigheder til udnyttelsen af Gudenåens vand bortfalder uden erstatningspligt ved udløbet af koncessionsloven.

Ellen Margrethe Basse støtter i den sammenhæng bl.a. sin vurdering på en skrivelse fra Kammeradvokaten til Miljøministeriet af 1. juni 1993. Heri vurderer Kammeradvokaten tilsvarende, at der ved koncessionens udløb kan foretages ændringer i vilkårene vedrørende Gudenåens udnyttelse af Gudenåens vand uden erstatningspligt.

(Bilag 2. Ellen Margrethe Basse, responsum)

Kammeradvokaten har den 3. april 2013 udarbejdet et nyt notat. Dette er frigivet i uddrag, og hvor KAs vurderinger er taget ud. Derfor kan vi ikke forholde os til konklusionerne. Vi henholder os derfor til Kammeradvokatens notat af 1. juni 1993.

Meddelelse af en vandindvindingstilladelse er det centrale og vil udløse erstatning:

Viborg kommune har i høringssvar til Staten af 25. september 2013, udtrykt ønske om at sikre sig mod at blive gjort erstatningspligtig. Byrådet skriver flg.: **Det er på denne baggrund Byrådets udgangspunkt, at det med lovgivningens udformning eller på anden vis skal sikres at Viborg kommune ikke bliver erstatningspligtig eller økonomisk belastet af den nye lovgivning.**

Med denne udmelding kan det undre, at Viborg kommune den 5. februar 2015 meddeler en tidsubegrænset vandindvindingstilladelse til forsat drift af Gudenåcentralen.

Denne tidsubegrænsede tilladelse er for det første ulovlig, og i forhold til erstatningspligt, er Viborg kommune med garanti gjort erstatningspligtig med denne tilladelse. På et tidspunkt skal den inddrages, da der skal findes en løsning ved den spærrende opstemning. Når dette sker, vil Gudenåcentralen kunne dokumentere et tab, hvis de er i besiddelse af en vandindvindingstilladelse. Viborg kommune skal udrede en eventuel erstatning, da de er myndighed og har givet tilladelsen.

Hvorfor finder DSF vandindvindingstilladelsen ulovlig?:

Vandforsyningsloven giver ikke hjemmel til at meddele tidsubegrænsede tilladelser. Jvf. § 22.

Der er desuden ikke sket en afvejning af de samfundsmæssige interesser, og det er ikke sikret at indsatsplaner er tilgodeset jvf. § 13. (vandplaner/vandrammedirektiv)

Gudenåcentralens vandindvindingstilladelse er ikke vurderet i forhold til VVM. Der skal som minimum foretages en VVM-Screening af indvindingsmetode og mængde, samt hvilke konsekvenser dette har for Gudenåen, herunder den omgivende natur og det omgivende miljø.

Naturstyrelsen har tidligere meldt ud (Notits 22. okt. 2007 VVM af eksisterende anlæg), at der skal foretages VVM af eksisterende anlæg, som er lovligt etableret uden at der i den forbindelse blev gennemført en VVM-vurdering. Notits vedhæftet som bilag 3.

Denne notits har medført, at der i dag foretages screeninger, når der meddeles vandindvindingstilladelser til eksisterende dambrug.

Henvisninger til vandforsyningsloven i DSFs kritikpunkter – mine understregninger med de forhold som ikke er varetaget i tilladelsen af 5. februar:

§ 22. Tilladelser til vandindvinding meddeles for et bestemt tidsrum, som højst kan være 30 år, jf. dog 2. og 3. pkt. Tilladelser til indvinding af vand til vanding af landbrugsafgrøder kan med hensyn til grundvand gives for et tidsrum af højst 15 år og med hensyn til overfladevand for et tidsrum af højst 10 år. Tilladelser til indvinding af vand til dambrug kan gives for et tidsrum af højst 10 år.

Stk. 2. Når en vandindvindingstilladelse bortfalder som følge af en tidsbegrænsning, skal en ny tilladelse meddeles i det omfang, der fortsat er behov for vandindvinding, medmindre samfundsmæssige hensyn, jf. § 1 og § 2, er til hinder herfor.

Stk. 3. En tilladelse skal angive indvindingens mængde og formål og fastlægge omfanget af de undersøgelser og målinger, anlæggets ejer skal foretage for at skaffe grundlag for bedømmelsen af eventuelle skader på omgivelserne som følge af ændringer af grundvandsstanden, vandføringen i vandløb eller vandstanden i søer m.v.

Konsekvenser for Gudenåens fiskebestande ved en vandindvinding til Gudenåcentralen:

I notat fra Naturstyrelsen omkring NSTs og DSFs opfattelse af det retslige grundlag – bilag 1. skriver Naturstyrelsen blandt andet flg.:

Det må efter Naturstyrelsens opfattelse anses for usandsynligt, at kommunen i medfør af vandforsyningsloven vil meddele afslag på en ansøgning om indvinding af vand og dermed hindre fortsat drift af Tangeværket.

De miljømæssige konsekvenser af selve indvindingen af vand – altså at vand løber gennem turbinerne – må anses for beskedent, og selve det forhold, at der i givet fald ikke gives fortsat tilladelse til vandindvinding, vil således ikke fjerne spærringen og de dermed forbundne konsekvenser for miljøet af værket.

Ovenstående citater er centrale, men det er en forunderlig form for argumentation, som hverken er tyngt af faglighed, eller indsigt i forholdene. Det er rigtigt, at en spærrende opstemning ikke kan fjernes efter vandforsyningsloven. En spærring skal fjernes efter vandløbsloven.

DSF er desuden mildt sagt forundrede, over Naturstyrelsen betragtninger om at de miljømæssige konsekvenser er beskedne. Det er for det første veldokumenteret, at ved at lade vandet løbe gennem turbinerne, sker der uoprettelige skader på fiskene, der ofte dør når de kommer med vandet ind i turbinerne. Det er for det andet afgørende for påvirkning af miljøet, hvordan vandindvindingen sker. Der er eksempler på moderne ferskvandsdambrug, der indvinder drænvand, mens andre benytter en spærrende opstemning, som ved Tange sø der hindrer fiskenes vandringer. Det er netop derfor, at indvindingsmetode og mængde skal vurderes i forhold til VVM, som beskrevet i NSTs notits fra 2007 om VVM. Bilag 3.

DSF er som omtalt ovenfor helt overbevist om, at der skal foretages en VVM, der afdækker konsekvenserne af indvindingen. Det er helt centralt i VVM, at der i forbindelse med vandindvinding af overfladevand til f.eks. dambrugsdrift både vurderes på mængde og metode.

Det er rigtigt, at en manglende vandindvindingstilladelse ikke vil betyde fjernelse af den spærrende opstemning. Det er et dog et faktum, at Viborg kommune i den meddelte tilladelse ikke varetager de forpligtigelser de har som myndighed. Viborg kommune kan beslutte, at metoden er uforenelig med anden lovgivning, og det er så Gudenåcentralen, der skal komme med et andet forslag til indvindingsmetode. Er der ingen alternativer til indvindingsmetode, skal Gudenåcentralen ikke have

tilladelse til at indvinde vand til en minimal el-produktion, på en spærrende opstemning. Derfor er det essentielt, at Viborg kommune vurderer vandindvindingsmetoden.

Indvinding af næsten hele Gudenåens vandføring er uforenelig med vandplanerne, hvor fisk er et af 3 miljømål i 2. planperiode 2016-21. En vandindvinding til Gudenåcentralen på en spærrende opstemning, vil forhindre målopfyldelse i forhold til dansk og international lovgivning for Gudenåen opstrøms Tange sø.

Det skal desuden bemærkes, at der i debatten om spærringen ved Tangeværket har været meget fokus på de negative konsekvenser i forhold til mulighederne for genetablering af en selvreproducerende laksebestand i Gudenåen, som forudsat i den nationale lakseforvaltningsplan. Det er derfor vigtigt, at være opmærksom på, at spærringen af Gudenåen ved Tangeværket har lige så alvorlige negative konsekvenser for en lang række andre fiskebestande, - herunder flere rødlistede arter. Det drejer sig bl.a. om

Ørred

Ål

Helt

Sandart

Aborre

Stavsild

Hav- og flodlampretter

En laksebestand i Gudenåen er en god forretning og derfor af stor samfundsmæssig interesse, og skal vurderes med i forhold til at meddele en vandindvindingstilladelse:

Det vil blandt mere, ikke være muligt at genskabe en selvreproducerende laksebestand i Gudenåen, hvis Gudenåcentralen forsætter som hidtil. Gode og store naturlige fiskebestande, vil være et lovkrav (vandrammedirektivet) og til gavn for sports- og lystfiskere, andre naturbrugere og det lokale erhvervsliv.

DTU-Aqua har udarbejdet et notat om potentialet for det rekreative lakse- og ørredfiskeri i Gudenåen. Med en god passageløsning, vil fiskeriet kunne generere en omsætning på mellem 38 og 53 millioner kroner årligt i Gudenåen. I den nuværende situation vurderes et fiskeri, der er afhængigt af massive udsætninger, at generere en omsætning på 0,2 – 0,3 millioner kr. Se bilag 4.

De nuværende forhold hindrer en selvreproducerende lakse- og ørredbestand, ligesom det har store negative konsekvenser for andre arter, herunder den akut truede ål.

Løsningen med et langt omløbsstryg er nødvendig i forhold til Gudenåens fiskebestande.

I artikel fra tidskriftet "Vand & Jord" påviser fiskebiolog Christian Dieperink, at kortere vandringer for ungfiskene i Tange sø ikke påvirker overlevelsen positivt. Uanset hvor kort de nedtrækkende ungfisk skal vandre igennem Tange Sø, er der meget store dødeligheder. Derfor skal Gudenåens vand uden om Søen, hvis vi skal overholde Vandrammedirektivet og sikre god økologisk tilstand opstrøms Gudenåcentralens spærrende opstemning. Bilag 5.

Det overordnede perspektiv.

Gudenåen er som bekendt Danmarks længste vandløb, der gennemløber et stort naturområde fra Tinnet Krat til Randers Fjord. Hele Gudenå-systemet udgør således selve livsnerven i et naturområde på størrelse med Fyn. Problemstillingerne vedrørende spærringen af Gudenåsystemet ved Tangeværket og Tange Sø er med andre ord ikke kun et lokalt anliggende. Det er tværtimod et nationalt anliggende, hvilket bl.a. også kommer til udtryk i Gudenåkomitéens forslag til høringssvar til vandplanerne.

Spærringen ved Tangeværket og Tange Sø har store negative konsekvenser for naturtilstanden i hele Gudenå-systemet. Det gælder således først og fremmest i forhold til fiskebestandene, hvis livscyklus forudsætter, at de kan vandre frit i vandløbet. Dertil kommer andre negative konsekvenser for smådyrsfauna, der er afhængig af kontinuitet i vandløbet.

Den autentiske naturgenopretning.

Danmarks Sportsfiskerforbund finder det meget tilfredsstillende, at Gudenåkomitéen i sit forslag til høringssvar til vandplanerne anbefalede, at der skal træffes afgørelse i spørgsmålet om faunapassage ved Tange Sø snarest, så de fremtidige forhold er klarlagt, når den koncession for Gudenåcentralen udløber i 2014 (2016 med den fristforlængelse DSF anbefalede til at finde en god løsning). Den anbefaling kan vi i høj grad tilslutte os.

Med hensyn til valg af løsning er Danmarks Sportsfiskerforbund til gengæld af den opfattelse, at den optimale løsning ud fra et naturmæssigt synspunkt vil være en fjernelse af opstemningen og Tange Sø, således at Gudenåens oprindelige naturlige forløb genetableres. Det vil være en autentisk naturgenopretning, der vil tilføre store naturkvaliteter til hele Gudenåsystemet. Det vil samtidig være den løsning, der med 100 pct. sikkerhed lever op til kravene i Vandrammedirektivet. Vi skal i øvrigt vedrørende denne løsning henvise til en nærmere beskrivelse i COWI's rapport fra april 2007.

Det er klart, at denne løsning støder på lokal modstand på helt samme måde, som det i 1918 mødte lokal modstand, da man eksproprierede 192 lodsejeres ejendomme, herunder 27 huse og gårde, og oversvømmede 625 ha. Lokalområdet vil miste en kunstig sø, men vil til gengæld få en naturrig ådal og et helt unikt vandløb, der med et meget stort fald vil give mindelser om en norsk elv.

Det bæredygtige alternativ.

Vi er i Danmarks Sportsfiskerforbund naturligvis ikke politisk tonedøve, og vi har selvfølgelig også forståelse for, at beboerne i området omkring Tange Sø gerne vil bevare søen. Hvis man imidlertid af politiske grunde ønsker at bevare søen, så må det være et helt ufravigeligt krav, at der etableres en alternativ løsning, der er holdbar og bæredygtig.

Det forudsætter således, at der etableres et langt eller mellemlangt omløbsstryg med hele Gudenåens vandføring uden om Tange sø.

En sådan løsning vil have den negative effekt, at den ikke skaber fri passage for vandrefisken i forhold til Tange Å. Det må i givet fald nærmere vurderes, hvilke muligheder der vil være for at løse denne problemstilling.

I forhold til Tange Sø vil et langt eller mellemlangt omløbsstryg afhængig af valg af model kunne etableres uden ændringer af søens vandstand. Søen vil tværtimod bevare den nuværende vandstand.

Der er heller ikke noget som helst belæg for lokalbefolkningens påstande om, at søen vil udvikle sig til en stinkende sump med omfattende myggeplager. Tange Sø vil i givet fald udvikle sig som enhver anden dansk sø.

Et kort omløbsstryg er ingen løsning.

Afslutningsvis vil vi gerne gøre det meget klart, at et kort omløbsstryg på ingen som helst måde kan betragtes som en holdbar og bæredygtig løsning. Uanset at en sådan løsning eventuelt kunne forbedre vandrefiskenes opgangsmuligheder, så ville det ikke løse det helt afgørende problem, nemlig at 80-90 pct. af lakse- og ørredsmolt ikke vil overleve en vandring gennem Tange sø. Dette er vel-dokumenteret gennem en lang række undersøgelser, herunder også de fiskeundersøgelser, som Gudenåcentralen selv har fået udført. Bilag 5.

Nye undersøgelser gennemført af DTU Aqua har endvidere påvist, at der sker et betydeligt tab af ål ved passage af Tange Sø og Tangeværket. Tabet ligger i størrelsesordenen 50 - 60 %. Samtidig forsinkes ålene ved deres vandring pga. Tange Sø/Tangeværket. Forsinkelsen er på adskillige dage (og for fisk der skal vandre 6000 km på få måneder, kan det være ret kritisk). Mange finder faktisk ned igennem søen, men kommer ikke ud af søen. Tabet af ål i Tange Sø ved et kort omløbsstryg vil være afhængig af hvor meget vand der ledes i omløbsstryget. Kun i den situation hvor alt vandet ledes i omløbsstryget vil der med sikkerhed ikke fortsat ske et tab i Tange sø. Der henvises i øvrigt til Bilag 4 + 5

Etablering af et kort omløbsstryg vil altså ikke på nogen som helst måde skabe grundlag for selvreproducerende bestande af laks og havørred opstrøms Tangeværket. Det ville i givet fald være en eklatant fejlinvestering på 30-40 mio. kr., som vi på det kraftigste må advare imod

Afslutningsvis vil vi gentage vor appel til Viborg Kommune om at finde en god løsning for så mange som muligt.

Vort hørings svar er et forsøg på at påvise fejl og mangler i den meddelte vandindvindings tilladelse, samt anviser muligheder for at opnå en løsning, som vil være spiselig for de fleste, lovlig og fremtidssikret.

DSF kan forstå hvis Viborg Kommune er forvirret over Naturstyrelsens udmelding, og det er forunderligt at Kammeradvokatens notat ikke er tilgængelig for hverken myndighed eller interesseorganisationer, der anmoder om aktindsigt.

DSF henholder sig i denne forbindelse til Kammeradvokatens vurdering fra 1993, der sammenholdt med Ellen Margrethe Basses juridiske udredning, klart konkluderer at Gudenåcentralens rettigheder til udnyttelsen af Gudenåens vand bortfalder uden erstatningspligt ved udløbet af koncessionsloven.

Derfor er det i alles interesse, at der findes en løsning, inden sagen kompliceres yderligere.

Det er uforståeligt hvorfor Kammeradvokaten kommer til en anden konklusion i 2014. En konklusion, der bygger på vurderinger, som vi ikke må/kan få at se.

Hvis det ikke er tydeligt af ovenstående, vil vi gerne præcisere at Danmarks Sportsfiskerforbund finder en løsning ved Tange Sø af national interesse. Derfor vil DSF naturligvis udnytte de muligheder der finde i et retssamfund, for at sikre at myndighedsbehandling og afgørelser følger dansk love og internationale forpligtigelser, som vi har i forhold til vandramme- og habitatdirektivet.

Med en forventning om en invitation til at drøfte en løsning, der tilgodeser så mange interesser, som muligt, hvor der er vilje er der en vej – for Gudenåen en vandvej uden om den spærende opstemning ved Gudenåcentralen.

Med venlig hilsen

Lars Brinch Thygesen
Miljøkonsulent